

Paris, 1. Januar 1551

An die Bürgermeister und den Rat der Stadt Nürnberg

Druck: Isocrates, Paris 1553, fol. aa2r-v (nur lat.); Isocrates, Basel 1553, fol. α2v-α5r (griech. u. lat.); Isocrates, Basel 1558, fol. α2v-α5r (griech. u. lat.); Isocrates, Basel 1570, I, Sp. 693-696 (griech. u. lat.).

AMPLISSIMIS VIRIS, VIRTVTE
et sapientia praestantissimis, Coss. et senatui
Norimbergensis reipublicae, dominis et
patronis suis colendis, Hierony-
mus VVolfius S. D.

In hac peregrinatione Gallica, uiri amplissimi, quum intellexisse fore ut Isocrates abhinc triennium à me conuersus, et amplitudini uestrae dedicatus, recuderetur: intermissis rebus aliis omnibus, recognoscendi laborem primi mei in publicum editi operis prope necessariò suscepit. Etsi eius priore editione sententias fideliter et perspicuè interpretari studueram (id quod unum eo tempore propositum mihi fuerat) tamen genus orationis quibusdam laudi meae fauentibus, non ubique probari animaduerti: qui me nostri seculi consuetudinem magis, quām ueterum diligentiam imitatum esse dicerent. Ego uero non is sum, qui aut nimium mihi placeam, aut iniuria me potius affici, quām magno beneficio deuinciri putem ab iis, qui uerè fideliterque monent, atque etiam errata mea reprehendunt: neque mihi quicquam aliud magis elaborandum esse censeo, quām ut omnibus, aequa praesertim postulantibus, satisfaciam, quantum tenuitas mea patiatur. Ut enim ij qui in rebus gerendis uersantur, actiones suas bonis ciuibus: ita qui scribendis libris occupantur, orationes suas aequis lectoribus, quo ad eius fieri potest, probare debent. Itaque totam conuersionem diligentissimè relegi: mendas typographicas, quae in tanta operariorum importunitate, uix ab ullo quantumuis attento caueri possunt, sustuli: singulas comprehensiones cum Graeco exemplari contuli: uerba superuacanea refecui: minus probata doctis, loco moui: totum orationis genus limare ac polire studui: eam denique fidem et diligentiam adhibui, ut me Aristarchos in posterum, si non placatos (id enim factu perquam difficile fuerit) at minus iniquos habiturum confidam. Quicquid autem à me praestitum est (cuius rei iudicium periti et candidi lectoris erit) totum id amplitudo uestra suo iure sibi uendicat, cui lucubrationes has meas nunc de integro dedico: non ut nouum munus aucuper (quod impudentiae fuerit, cùm uestra liberalitas antè mecum benignius egerit, quām pro dignitate et expectatione mea) sed ut et meritorum erga me uestrorum, et grati mei in uos animi memoria propagetur. Hae enim duae res propositae hoc tempore mihi esse debent. Nam uestrae quidem laudes cùm ampliores sunt, quām ut ingenij mei angustiis capiantur: tum per omnem Europam notiores, quam ut illius praedicationem requirant. Vnum illud adhuc restat: amplitudini uestrae, ut patrocinium Isocratis et mei perhumaniter susceptum, tueri dignemini: tenuitati meae, ut summa uos obseruantia, qua multis uestris meritis obligatus sum, colere non desistam: quorum illud sperare, hoc polliceri possum. Alteram autem huius operis partem, quae gnomologias et commentarios locupletiores continebit, addidisse: nisi me et haec enchiridij forma, qua minus pecuniosis adolescentibus inseruimus, et redditus in Germaniam, ualetudine sic postulante, mutare consilium coegissent. Quare priorem hanc partem, uiri amplissimi, domini et patroni obseruandi, pro uestra humanitate ac uetere in me benevolentia, aequi bonique facietis, dum alteram pari industria perficiendi se obtulerit occasio. Valete. Lutetiae Cal[endis] Ian[uarij] An[no] 1551.

ΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΟΙΣ
ΑΝΔΡΑΣΙΝ, ΕΠ' ΑΡΕΤΗΙ ΚΑΙ ΦΡΟ-
νήσει διαφέρουσι, τοῖς ύπάτοις καὶ τῇ συγκλήτῳ τῆς Νωρι-
πέργης, κυρίοις καὶ προστάταις τιμιωτάτοις, Ιερώ-
νυμος Βόλφιος ὡτιγγεὺς εῦ πράττειν.

Κατὰ ταύτην ἐν τοῖς κελτοῖς ἀποδημίαν, ὡς ἄνδρες ἐπιφανέστατοι, γνοὺς ὅτι μέλλουσιν οἱ χαλκογράφοι τὸν ισοκράτην, ὃν ἡμεῖς τρίτον ἥδη ἔτος μεθερμηνεύσαντες, τοῖς ύμετέροις ἀξιώμασι προσπεφωνηκότες τυγχάνομεν, ἐκ δευτέρου ἐκτυπώσειν: ἀφείς τ' ἀλλα πάντα τὸν πόνον τοῦ ἐπανρθώσασθαι τὸ πρῶτον ἐμαυτοῦ ἐκδοθὲν σύγγραμμα σχεδὸν ἀνάγκην εἶχον ὑπομεῖναι. κατὰ μὲν γὰρ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ τὰς διανοίας εὐπίστως τε καὶ σαφῶς μεταφράσαι στοχασάμενος (ἄτε δὴ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τοῦτο μόνον προηρημένος) ὅμως τὰ τῆς λέξεως οὐ πανταχοῦ τινὰς τῶν φιλοτίμως πρὸς ἡμᾶς διακειμένων ἀποδεχομένους ἡσθόμην: φάσκοντας δήπου, ὅτι τὴν τοῦ νῦν χρόνου συνήθειαν τῆς τῶν παλαιῶν ἀκριβείας μᾶλλον ἐμιμησάμην. ἐγὼ μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ὅπως ἀδικεῖσθαι, ἀλλὰ μεγάλας ὄφείλειν χάριτας ὑπολαμβάνω τοῖς ἐλέγχουσι τὰ πταίσματα ἡμῶν, καὶ ἀληθῶς ἐξ εὔνοίας νουθετοῦσιν: οὐδ' ἔστιν ὅ, τι μᾶλλον διὰ σπουδῆς γενέσθαι μοὶ προσήκειν ἡγοῦμαι, τοῦ παντῶν τὰς ἀξιώσεις, ἄλλωστ' ἐπιεικῆς ὑπαρχούσας, κατά γε δύναμιν τὴν ἐμαυτοῦ ὀλίγην πάνυ οὖσαν, ἀποπληρῶσαι. καθάπερ γὰρ τοὺς τὰ τῆς πόλεως διοικοῦντας εἰκὸς εἰς χάριν πάντα πράττειν τοῖς πολίταις ἐφ' ὅσον οἶόντ' ἔστιν: οὕτω καὶ τοὺς περὶ βιβλίων συγγραφὴν ἀσχολουμένους κεχαρισμένως γράφειν προσήκει τοῖς ἐπιεικέσι τῶν ἀναγνωστῶν. τοιγαρούν τὴν ἐρμηνείαν πᾶσαν μετὰ τῆς μεγίστης ἀκριβείας ἀναλαβών, τὰ μὲν τῶν τυπογράφων σφάλματα πάσης ἐπιμελείας κρείττῳ γιγνόμενα, τηλικαύτης οὕσης τῆς τῶν ἐργατῶν ταραχῆς, ἀνεῖλον: ἐκάστην δὲ περίοδον πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ἐξήτασα: λέξεων δὲ τῶν μηδὲν ὠφελουσῶν τὰς προθήκας περιέκοψα: τὰς δὲ ἥττον παρὰ σοφοῖς ἀνδράσιν εὐδοκιμούσας ἐξέβαλον: δόλην δὲ τὴν φράσιν διακριβῶσαι καὶ ἐξεργάζεσθαι πεφιλοτίμημαι: τὰ δὲ ἐλληνικὰ ἐξ ἐναντίας τεθεῖσθαι τοῖς λατίνοις συνεβούλευσα: ἐκάστην δὲ σελίδα παρασημειωσάμενος, τοὺς ἢ σχολῆς, ἢ καὶ ἐμπειρίας οὐκ εὐπωροῦντας ὠφελεῖν ἐπειράθην: καὶ ὅλως τοσοῦτον πίστεώς τε καὶ ἐπιμελείας εἰσενηνοχῶς, εἴ τι κατὰ τὴν πρώτην ἐπιβολὴν ἵσως διημάρτηται (τίς γὰρ ἄνθρωπός γε ὡν ἄπταιστος ἀν εἶναι φήσειεν;) τοῦτο νῦν μετὰ μεγίστης φιλοπονίας καὶ τόκου οὐκ εὐκαταφρονήτου κατορθωθῆναι δοκῶ. ὥστ' εὐέλπιδες ἐσμέν τῶν ἀριστάρχων μετὰ ταῦτα, εἰ μὴ συμψήφων (πανχάλεπον γὰρ τοῦτο γε) ἀλλ' οὖν εὐμενεστέρων ἢ πρότερον τεύξεσθαι. ἀλλὰ γὰρ ὅ, τι δήποτ' ἡμεῖς ἐξετελέσαμεν (οὐ πέρι τῶν ἐμπείρων ἔχόντων ἡ κρίσις) τούτου σύμπαντος ὑμῶν ἡ μεγαλοπέπεια ἐν δίκῃ ἀντιποιεῖται: ἢ καὶ ἐγὼ τὰς ἀγρυπνίας μου ταυτασί, ἀρχομένου τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὃν ὑμῖν σωτήριόν τε καὶ μακαριστὸν γενέσθαι βουλοίμην, ἐν ξενίου λόγῳ προσπέμπω τε, καὶ νῦν ἐξ ὑπαρχῆς προσφωνῶ: οὐ ναὶ μὰ Δία καινήν τινα λίαν ἀναιδῶς δωρεὰν μνησθεύων: ἐπειδὴ καὶ πρότερον τῆς τε προσδοκίας καὶ τῆς ἀξίας μου λαμπρότερον προσηνέχθητε, ἀλλ' ὧν τε ὑμεῖς εἰς ἐμαυτὸν προϋπάρξατ' εὐεργεσιῶν καὶ τῆς εὐχαριστίας μου τῆς πρὸς ὑμᾶς τὸ μνημόσυνον ἐπὶ πλειώ διαιμεῖναι χρόνον ἐπιθυμῶν. τὰ δύο γὰρ ἔστι ταῦθ' ἀ τὸ νῦν ἔχον προσκοπεῖν με χρή. τὰ μὲν γὰρ ἐγκώμια τὰ ὑμέτερα, μείζω μὲν ἔστιν ἢ κατὰ τὴν τῆς φύσεως μου στενοχωρίαν, δι' ὅλης δὲ τῆς εὐρώπης γνωριμώτερα τοῦ λογοποιῶν δεῖσθαι τῶν διαθρυλλησόντων. ἐν δέ γε τοῦτο μόνον ἔτι λοιπὸν, ὑμῶν μὲν τῇ μεγαλειότητι, ὅπως ἀν ἦν ἄπαξ προστασίαν μου ἀνειληφότες ἔστε, ταύτην καὶ διὰ τέλους κατέχειν οὐκ ἀπαξιώσητε: τῇ δὲ λιότητί μου ὅπως ἀν μετὰ πλείστης θεραπείας τε καὶ τιμῆς, ἥσπερ ὄφείλειν ταῖς ἀρεταῖς τε καὶ εὐεργεσίαις ὑμῶν παμπόλλαις ὁμοιογῷ, τιμῶν ὑμᾶς ὀρεὶ ποτε διατελέσω: οἰν τὸ μὲν ἐλπίζειν ἔχω, τὸ δὲ περὶ ἐμαυτοῦ ἐπαγγέλλεσθαι. ἡδέως γὰρ οὖν ἀν καὶ τὸ ἔτερον τῆς πραγματείας μέρος, τὸ καὶ γνωμολογίας καὶ σχόλια εὐπορώτερα τῶν πρώτων περιέχον προσέθηκα: εἰ μὴ ἀν καὶ οὗτος ὁ ἐγχειριδίου τύπος, ὃν τοῖς βραχέᾳ κεκτημένοις τῶν νεωτέρων χαριζόμεθα: καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια, ἡ εἰς γερμανίαν ἐπανελθεῖν ὑπερφυῶς κατεπείγουσα ἡμᾶς, μετέπεισεν. τὸ πρότερον οὖν τοῦτο μέρος, ὡς ἄνδρες ἐπιφανέστατοι, κύριοι καὶ προστάται τιμιώτατοι, ὡς πρέπον ἔστι τῇ τε φιλανθρωπίᾳ ὑμῶν, καὶ τῇ πάλαι εἰς ἡμᾶς εὔνοίᾳ, ἀγαπῶντες εῦ θήσεσθαι, ἔως ἀν καὶ τοῦ τὸ λειπόμενον τῇ ἵση φιλοπονίᾳ περαίνειν καιρὸς ἐγγένηται. ἔρρωσθε. ἐκ τῆς

τῶν παρόμισίων λευκετίας. Νουμηνίᾳ γαμηλιῶνος, ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας χιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ καὶ πρώτῳ.